Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, *ISSN 2224-9257*
Filologiya məsələləri № 3, 2025
Səh. 211-217

https://doi.org/10.62837/2025.3.211

ŞÜKÜRZADƏ ŞAHNAZXANIM
Cəbrayıl rayonu 1 nömrəli tam orta məktəb
Qaradağ rayonu, Lökbatan qəsəbəsi, Qobu Park Yaşayış Kompleksi 3.
sahnazxanim.sukurzade@mail.ru

MƏKTƏBDƏ OPTİK ÜNSİYYƏT: MÜƏLLİMİN BƏDƏN DİLİ
(baxışı, duruşu)

Qeyri-verbal kommunikasiya məktəbdə müəllim-şagird münasibətlərinin düzgün qurulmasında olduqca əhəmiyyətli rola malikdir. Sinif otağında müəllimin verdiyi bilgiləri şagirdlərin daha yaxşı mənimsəməsi və aparılan məlumat mübadiləsinin faydalılığı üçün optik ünsiyyət vacib şərtlərdən biridir.

Sinif otağına ilk dəfə daxil olan hər bir müəllim şagirdin sərhədləri kəşf etməyə meyilli olduğunu bilərək, həmişəkindən daha sərt davranır. Ən sərt müəllim əslində çox dözümlü insandır. O, bu xüsusiyyətini bildiyindən şagirdləri ilk gündən qorxudaraq özündən uzaq tutmağa çalışır. Bəzən nizam-intizamı qorumaq çətin olsa da, müəyyən məhdudiyyətlər daxilində sərbəstlik şagirdin dərsi daha yaxşı başa düşməsi üçün faydalı ola bilər. Unudulmamalıdır ki, ibtidai sinif şagirdinin diqqət müddəti 15-20 dəqiqə olduğuna görə mövzu izahatları maksimum 20 dəqiqə ilə məhdudlaşdırılmalıdır. Şagirdlərin diqqətini bərpa etmək və dərsi davam etdirmək üçün bədən dilindən səmərəli istifadə etmək, siniflə əlaqəni aktiv saxlamaq çox faydalı ola bilər. Heidemannın "Sinifdə bədən dili" kitabı müəllimlərə bədən dilindən daha səmərəli istifadə etmək üçün praktiki təkliflər verir. Bu proqramda təcrübəçi müəllimlərin məsləhətçilərinin üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Heydeman bu fikirdədir ki, təcrübəçi müəllimlər ilk dəfədən öz üzərinə çox dərs saatı götürməməli, əksinə, addım-addım müəllimlik peşəsinə öyrəşməlidirlər. Bu proqramın bir hissəsi olaraq, müəllimlərin bədən dili ilə verdikləri mesajlardan xəbərdar olması əsas hədəfdir. Bu təlim proqramının əsas konturları aşağıdakılardır:

Müəllimin baxışı:

Baxış eyni anda həm vermək, həm də almaq xüsusiyyətinə malik olduğu üçün siniflə ünsiyyətin ən vacib hissəsidir. "Qeyri-verbal ünsiyyətin əsas fenomeni qarşılıqlı baxışdır, əlaqəni idarə etmək üçün onların mübadiləsi çox vacibdir. Hər kəs həmsöhbətinin üzündəki baxışları və hərəkətləri "oxumağa" çalışır, buna daha çox etimad göstərir" [5, 55]. Göz təması vasitəsilə müəllim mədəni fərqləri nəzərə alaraq hər bir şagirdlə fərdi ünsiyyət qura bilər. Müəllim şagirdi bəyənib-bəyənmədiyini, onun haqqında müsbət və ya mənfi düşüncələrinin olub olmadığını, ona dəyər verib-vermədiyini göstərə bilər. Heidemannın fikrincə, müəllim sinfə girən kimi və ya səs-küyü yatırmaq üçün dərsə başlamamalıdır, çünki bu, nizam-intizam problemlərinə səbəb ola bilər; Əvvəlcə o, şagirdlərlə bir-bir göz təması qurmalı, sonra sakitcə bütün

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, *ISSN 2224-9257*
Filologiya məsələləri № 3, 2025
Səh. 211-217

sinfə baxmalı və şagirdlərin baxışlarını sözün əsl mənasında ələ almalıdır. Bu yolla o, şagirdlərin diqqətini cəlb etdikdən sonra asanlıqla dərsə başlaya bilər.

Bununla belə, sinifdə uzun müddət xüsusi bir şagirdə diqqət yetirərkən ehtiyatlı olmaq lazımdır, çünki bu, utancaq şagirdi narahat edərək özgüvənsizlik və ya təhlükə kimi qəbul edə bilər.

Heidemann vurğulayır ki, yeni işə qəbul olunmuş müəllim sinfə daxil olarkən ona yönələn baxışlardan narahat ola bilər, ona görə də dərsə başlayarkən müsbət auralı bir şagirdi özünə tərəfdaş seçməsi dərsə müsbət təsir göstərəcək. Tövsiyə olunduğu kimi, heç vaxt divarda bir nöqtəyə baxmaq olmaz və baxışlar qarşındakılara, yəni şagirdlərə yönəlməlidir. Sinif qarşısında çıxış edən şəxs doğru zamanlarda auditoriya ilə göz əlaqəsi yaratmadıqda, dinləyici özünü diqqətdən kənarda hiss edə, hətta natiqi təkəbbürlü bir insan hesab edə və gərgin mühit yarana bilər, çünki o hər bir şagird üçün tərəfdaşdır. Xüsusilə yeniyetmə şagirdlər köhnə vərdişlərini davam etdirərək özlərinə diqqət çəkmək istəyirlər. Müəllimin dərsə maraq göstərən şagirdə yönələn baxışı həmin şagirdin yanında əyləşən şagirdlər tərəfindən qəbul edilərək müəllimə müsbət təsir edəcəyindən, bu müsbət münasibət qarşılıqlı əlaqə sayəsində tədricən bütün sinfə yayılacaq. Beləliklə, xoş dərs mühiti təmin ediləcək. Şagirdə gülümsəyən müəllim, təbəssümün "yoluxucu" təsiri səbəbindən həmin şagirdin yanında oturan digər şagirdlərin ona gülümsədiyini görəcək [3, 77]. Yuxarıda izah etdiyimiz kimi, baxış şagirdlərin davranış problemlərini düzəltmək və sinifdə nizam-intizamı qorumaq üçün "monitor" kimi istifadə edilə bilər. Sinifdəkilərin xəbəri olmadan müəllim nadinc şagirdlə həm mühazirə oxumaqla (şifahi ünsiyyət), həm də onun baxışları ilə (şifahi olmayan ünsiyyət) şəxsi ünsiyyət qura bilər. Baxışlarını bu şagirdə dikərək, dərsə qulaq asması üçün xəbərdarlıq edərkən dərsini fasiləsiz davam etdirə bilər; vurğu və səs tonunu dəyişdirə bilər və lazım olduqda səssiz qala bilər. Ancaq bu aydın siqnallara görə digər tələbələr də bu vəziyyətdən xəbərdar ola bilərlər. Baxışlar dərsin gedişatını tənzimləməkdə və münasibətləri saxlamaqda çox təsirlidir. Müəllim sinfə sual verdikdən sonra sinfə baxaraq cavab gözlədiyini göstərə bilər. Belə vəziyyətdə cavab vermək istəməyən şagirdlərin üzünü çevirmələri və ya gizlətmələri müşahidə olunur. Şagirdə söz vermək üçün göz siqnalı və bir az təsdiqləyici baş hərəkəti ola bilər. Bir-birinin ardınca danışmaq hüququ verərkən, söhbətin və ya müzakirənin tempini aşağı salmamaq üçün göz işarəsi ilə növbəti şagirdə keçə bilər. Danışan şagirdə yönələn gülümsəyən gözlər həm onu, həm də digər şagirdləri danışmağa həvəsləndirəcək. Müəllimin açıq tərəfdə dayanması və U formalı oturma tənzimləməsi tövsiyə olunur ki, həm müəllim, həm də tələbələr bir-biri ilə göz təması qura bilsinlər. Müşahidə olunur ki, U şəklində oturanda şagirdlər dərsdə daha fəal iştirak edir, həm müəllimlə, həm də öz aralarında konstruktiv müzakirələr aparırlar. Lakin ölkəmizdəki məktəblərin bir çoxunda siniflərdə şagird sayının çox olması buna imkan vermir.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, *ISSN 2224-9257*
Filologiya məsələləri № 3, 2025
Səh. 211-217

Bəzi müəllimlər baxışlarından istifadə etməkdə çətinlik çəkə bilərlər. Onlar heç vaxt özlərini bu qüsuru aradan qaldırmağa məcbur etməməlidirlər, çünki bu, şagirdlər tərəfindən dərhal fərq edilir. Təhsil proqramında Heidemann əvəzinə müəllimə bütün siniflə ünsiyyət qurmaq üçün tək bir çalışqan şagird və ya kiçik bir qrup şagird ilə göz təmasından istifadə etməyi tövsiyə edir. Baxışın şüurlu şəkildə istifadə edilməsi nəticəsində müəllim və şagirdlərin bir-birlərinə daha yaxından bağlanması müşahidə olunur.

Müəllimin duruşu:

Təlim materiallarının mənimsənilməsində əsas məsələlərdən biri də müəllimin duruşudur. Bu məsələ müəllimin şəxsiyyəti ilə sıx bağlı olduğundan çox diqqətli olmaq lazımdır. Başı əymək və baxışları irəli və aşağı yönləndirmək utancaqlığı əks etdirən bir reaksiyadır. Kədərli və ümidsiz olduğumuz vəziyyətlərdə gülümsəməyə çalışdığımız zaman üzümüzdə təbəssümü pozan bir anlıq ifadə yaranır və ağızın qulaqlara doğru dartıldığını formalaşdırmaq mümkün olmur. Bizim nəzarətimizdən kənar baş verən və insanın əhval-ruhiyyəsini bizə əks etdirən avtonom siqnallar müşahidə edənlər üçün daha vacibdir. Məsələn, heç kim könüllü olaraq tərləyə, nəfəsini kəsə, həyəcandan sürətlə qalxıb enən sinəsini idarə edə bilməz və ya boynunda qırmızı ləkələr əmələ gətirə bilməz. Narahat və həyəcanlı insan baxır və narahatlığı baxışlarına əks olunur. Şagirdlər avtonom siqnalları qiymətləndirərək onlara göstərilən səthi və saxta sevgini asanlıqla ayırd edə bilirlər.

Heidemannın verdiyi bəzi misallar və onların mənaları belədir: əli ilə alnını silmək (nə edəcəyini bilməmək), başını boynunun arasına çəkmək (narahatlıq, günahkarlıq hissi), çənəsini sığallamaq (düşünmək), başını bir neçə dəfə arxaya əymək (başını geri atmaq, irad tutmaq), gözünü qırpmaq (əsəb halı), qaşlarını qaldırmaq (təəccüb, təkəbbür), qaşlarını çatmaq (hirs, fikirlilik), baxışlarına baxmaq, hökmranlıq (etibar, təkəbbür), burnuna toxunmaq (düşünmək), pencəyinin düymələrini açmaq (etibar, rahatlıq) və s. Unudulmamalıdır ki, bu siqnallar bütün bədən tərəfindən verilən siqnallarla birlikdə qiymətləndirilməlidir. Bu məlumatların işığında özünə güvənən müəllimi digərlərindən fərqləndirmək kifayət qədər asandır. Şagirdin müəllimi qıcıqlandıran davranışına görə başını aşağı salan, baxışlarını pəncərəyə yönəldən (qaçmaq istəyi), bir addım geri çəkilərək yazı taxtasına tərəf çəkilən və qollarını birləşdirən müəllimi düşünək. Digər tərəfdən, belə bir vəziyyətdə gözünü qaçırmayan, dik durub, qaşlarını çatmış şagirdə doğru addım atan müəllimi təsəvvür edək. Sinifdə əmin-amanlığı və nizam-intizamı təmin edən, özünə inamlı münasibət sərgiləyən müəllim ən yaxşı nümunə olacaqdır.

Heidemann vurğulayır ki, müəllim tez-tez kürəyini divara söykəməkdən çəkinməlidir. Bu hərəkətə əlavə olaraq, ayaq üstə ikən əlləri ciblərə salmaq, başı irəli əymək və ayaqları çarpazlaşdırmaq; rahatlıq, həm də etibarsızlıq kimi şərh oluna biləcəyi üçün qaçınılması lazım olan duruşlar arasındadır. Sinifdə sərbəst və rahat dayan-

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, *ISSN 2224-9257*
Filologiya məsələləri № 3, 2025
Səh. 211-217

maq ən uyğun duruşdur. Mühazirə üçün ayağa qalxmağı ünsiyyət siqnalına çevirən müəllim hər dəfə ayağa qalxanda şagirdlərin ona diqqətlə qulaq asdıqlarını görəcək.

Rosenbuş deyir ki, şagirdlər onlara əhəmiyyət verən və onlara yaxın olan müəllimləri məsafə saxlayanlardan daha sevimli və şagird dostu kimi qiymətləndirirlər [6, 196]. Müəllimlər isə qabaqda oturan şagirdləri arxada oturanlardan daha diqqətli və xoş görürlər. Stol arxasında oturaraq işləyən müəllimlər sinifdə işləyənlərdən daha az bəyənilir, çünki parta siniflə müəllim arasında maneə yaradır.

Müəllimlər qeyri verbal siqnallara həssas olan şagirdləri daha ağıllı və istedadlı hesab edirlər. Halberstadt və Hall, 1980-ci ildə apardıqları araşdırmada aşkar ediblər ki, şagirdin şifahi olmayan siqnalları başa düşmək qabiliyyəti bu şagirdin intellektual qabiliyyəti haqqında müəllimin fikrinə təsir edir [6, 196]. Fəal olmayan və ya tənbəl şagirdləri cəzalandırmaq üçün sinfin ən ucqar küncündə oturtduqları bir həqiqətdir. Arxa cərgələrdə oturan şagirdlərin dərsi izləməkdə çətinlik çəkməsinə bu cəza elementi əlavə olunduqda heç bir valideyn övladlarının arxa cərgələrdə oturmasını istəməz.

Rotasyonla yaradılan sinif dizaynı (qısa boylu tələbələr kənara oturdula bilər ki, onlar lövhəni görə bilsinlər) bu problemi aradan qaldıra bilər. Beləliklə, hər bir şagirdi növbə ilə sinfin arxa cərgəsində oturtmaqla "əks piqmalion effekti" azalır. "Pigmalion effekti" ("Rosenthal effekti" də deyilir) heykəltəraş kimi tanınan Kipr kralı Piqmalion tərəfindən fil sümüyündən düzəldilmiş mifoloji qadın heykəli əfsanəsinə əsaslanır. Piqmalion hazırladığı bu heykələ aşiq olur və Allahdan onun sevgilisi olmasını istəyir. Yalvarışlarına dözə bilməyən Afrodita heykəli canlandırmaqla mümkün olmayan bu istəyini yerinə yetirir. Psixologiyada bu fenomen "inamın və ya gözləntinin gerçəkləşməsi" kimi izah edilə bilər. Bu fikrə görə, müəllimin gözləntisi və münasibəti fərziyyənin özünü doğrultmasına gətirib çıxarır. Rosenthalın bu sahədə apardığı təcrübələrdən birində "ibtidai sinif müəllimlərinə etibarlı intellekt testi nəticəsində aldıqları ballara görə şagirdlərinin 20%-nin mütləq dərslərində irəliləyiş əldə edəcəyi bildirilib". Uğur qazanan tələbələrin adları müəllimlərə verildi. Səkkiz aylıq araşdırmadan sonra təkrar testdə bu proqnoz təsdiqləndi" [7, 107-108]. Bu uğurun əsl səbəbi orta qrupdakı bu uşaqların intellekt səviyyəsi deyildi: "Onların müqayisəli səviyyədə digər uşaqlardan daha yaxşı qiymət almaları yalnız belə izah edilə bilər: Uşaqlarla bağlı müsbət gözləntilər müəllimlərin onlara daha çox diqqət yetirməsinə, onlara etibar etməsinə bağlıdır ki, bunun nəticəsində uşaqlar irəliləyiş əldə etmişlər. Bu piqmalion effekti adətən bədən linqvistik siqnalları (vokal davranış daxil olmaqla) nəticəsində baş verir. Onlarla şirin səslə danışmaq, onlara gülümsəmək, onlara baxmaq və başlarını tərpətməklə şagirdlər diqqət, həvəsləndirmə və müsbət münasibət görürlər. Çətinlik yarananda müəllimlər onlara qarşı daha dözümlü olub, danlamaqla inamsızlıq mühiti yaratmaqdan çəkinirlər" [7, 108]. Tələbə müəllimin müsbət gözləntilərinə cavab olaraq daha çox işləməyə meyilli olacaq.

Bates öz tədqiqatında aşkar etdi ki, müsbət qeyri-verbal şagird davranışı (məsələn, müəllimə baxmaq, tez-tez gülümsəmək) müəllimdə müsbət qeyri-verbal

reaksiya tapır və bu, şagirdin qiymətində müsbət şəkildə öz əksini tapır. Bundan əlavə, müəllimlər (xüsusən də qadın müəllimlər) sevimli şagirdlərlə danışarkən daha uzun və müsbət səs tonu ilə danışırlar [1, 1079-1088].

1978-ci ildə Chaikin və Derlega tərəfindən aparılan araşdırmaya görə, həvəsli və ağıllı olduğuna inanılan şagirdlərin digər normal şagirdlərə nisbətən daha müsbət şərhlər verildiyini aşkar etdilər [6, 198]. Bu tədqiqatlar göstərir ki, "piqmalion effekti"nə etinasızlıq göstərilməməlidir.

Müəllim dərs zamanı daima narahat olaraq sinfin bir tərəfindən o biri tərəfinə dolaşaraq öz partası başına qayıdırsa, bu, şagirdlərin diqqətini dərsin məzmununa cəmləyə bilməməsinə səbəb olur. İmtahan zamanı müəllimin davamlı olaraq sinifdə, xüsusən də səs-küy yaradan ayaqqabılarla gəzməsi stress faktorudur və şagirdlərin fəaliyyətinə mənfi təsir göstərə bilər. Ona görə də imtahan zamanı səssizliyi saxlamaq son dərəcə vacibdir. İzahlar mümkün qədər bütün şagirdlərin müəllimi rahat, ayaq üstə, sakit şəkildə görə bildiyi vəziyyətdə edilməlidir. Heydemanna görə, 20 dəqiqəlik mühazirə zamanı nəzarətsiz və tələsik olmamaq şərti ilə yerləri iki və ya üç dəfə dəyişmək olar. Bu hərəkətlər zamanı göz təması saxlamaq hərəkətin təbii olaraq qəbul edilməsi üçün son dərəcə əhəmiyyətlidir.

İzahlar zamanı ən münasib yer sinif otağından təxminən iki metr qabaqda bütün şagirdlərin (arxada oturan şagird də daxil olmaqla) müəllimi (bədəni tam şagirdlərə tərəf dönmüş) və onun hərəkətlərini asanlıqla görə biləcəyi yerdir. Əks halda müəllim bədən dilindən səmərəli istifadə edə bilməz. Bununla belə, qarşı tərəfdə və ya proyektorun arxasında dayanıb maneə yaratmamağa diqqət etmək lazımdır. Düzdür, bəzi müəllimlərin bu tip şəxsi məkana ehtiyacı var. Müəllimlər özləri ilə çantalarda kitab, eynək, saat və s. götürərsə, onlar öz əşyalarını sinif otağında stul arxasına qoya bilərlər. Bütün günü ayaq üstə durmaq mümkün olmadığından, arabir müəllim stolunun kənarında oturmaq olar. Müəllim lövhədə yazı yazarkən sinfə arxasını çevirməli olduğundan siniflə əlaqəsini itirməmək üçün yazdığı eyni mətni söyləmək şərti ilə danışmağa davam edə bilər (lövhəyə qarşı edilən izahatların bütün sinifdən akustik şəkildə eşidilməsi mümkün deyil). Beləliklə, lövhədə yazarkən mətnin tam görünmədiyi hallarda şagirdin yazını dəftərinə köçürməsi asanlaşacaq. Bəzən müəllimlər lövhədə yazarkən göz təması kəsiləcək və sinif danışacaq. Bu, normal haldır və bunun müəyyən qədər qarşısını almaq üçün ilin əvvəlində sinfə deməyi tövsiyə edilir ki, lövhədə yazılanların hamısını dəftərlərinə köçürsünlər. Şagirdlər artıq lövhədə yazılanların vacib olduğunu düşündükləri üçün onu yazmağa meyillidirlər. Müəllimin lövhədən yaxşı istifadə edə bilməsi son dərəcə vacibdir. Müəllim lövhədə yazı yazarkən siniflə ünsiyyətə ehtiyac duyduqda bunu adətən sol çiyninin üstündə edir. Müəllimin çiyni və qolu onun siniflə ünsiyyətinə mane olur. Əvəzində lövhədə yazıya qısa fasilə verib yenidən sinfə qayıdıb danışmaq daha məqsədəuyğun olardı.

Sinifdə şagirdlərin arxasına keçməklə lövhədəki yazıları izah etməkdən qaçmaq lazımdır, çünki müəllimlə lövhə arasında qalan şagird fikrini hara cəmləyəcəyini bilmir. Xüsusilə, kiçik yaşlı şagirdlər müəllimin səsini və hərəkətlərini izləyəcəklər. Səssiz sinifdə ev tapşırıqları və slayd təqdimatları zamanı arxada durmağın heç bir zərəri yoxdur.

Ədəbiyyat

1. Bates, J.E. (1976). "Effects of children's nonverbal behavior upon adults", Child Development 47/1976, 1079-1088.
2. Chaikin, A.L. ve Derlaga, V. (1978) "Nonverbal mediators of expectancy effects in black and white children", Journal of Applied Social Psychology 8/1978,117-125
3. Heidemann, R. (1986). Körpersprache vor der Klasse. Wiesbaden: Quelle und Meyer Verlag.
4. Hübler, A. (2001). Das Konzept Körper in den Sprach- und Kommunikationswissenschaften. Tübingen: A. Franke Verlag.
5. Nadir Məmmədli. Azərbaycan dilində İşgüzar və akademik kommunikasiya. "Elm və Təhsil". Bakı – 2024
6. Rosenbusch, H. S. (2000). "Nonverbale Aspeke interkultureller Kommunikation". İn H. S. Rosenbusch, O. Schober (Eds.). Körpersprache in der schulischen Erziehung (166-207, 207-215). Baltmannsweiler: Schneider Verlag.
7. Schober, O. (1994). Beden Dili. (S. Özbent, Çev.) İstanbul: Arion Yayınevi.
8. Schober, O. (2000). "Körpersprache als Gegenstand des Deutschunterrichts". In: H. S. Rosenbusch, O. Schober (Eds.). Körpersprache in der schulischen Erziehung (215-244). Baltmannsweiler: Schneider Verlag.
9. Watzlawick, P./Beavin, J. H./ Jackson, D. D. (1990). Menschliche Kommunikation. Bern: UTB Verlag.
10. https://communicationacademy.az/kommunikasiya-nedir/

Şükürzadə Şahnazxanım Cümşüd qızı

Məktəbdə optik ünsiyyət: müəllimin bədən dili (baxışı, duruşu)

Xülasə

Tədrisin keyfiyyətini və səmərəliliyini artırmaq üçün verbal kommunikasiyanın önəmliliyi qədər qeyri-verbal kommunikasiya da düzgün qurulmalıdır. Sinif otağında müəllimin bədən dili əsas şərtdir. Baxış qeyri-verbal ünsiyyətin əsas elementlərindən biridir. Təlim materiallarının mənimsənilməsində əsas məsələlərdən biri müəllimin

münasibətidir. Baxış və duruşdan şüurlu istifadə nəticəsində müəllim və şagirdlər arasına əks-əlaqənin daha güclü olduğu müşahidə edilir.

Açar sözlər: məktəbdə qeyri-verbal kommunikasiya, optik ünsiyyət, müəllimin bədən dili, müəllimin baxışı, müəllimin duruşu

Шукюрзаде Шахназханум Джумшуд кызы

Невербальное общение в школе: дистанция, жесты и мимика, одежда и внешний вид

Резюме

Для повышения качества и эффективности обучения необходимо правильно структурировать вербальное и невербальное общение. Язык тела учителя имеет решающее значение в классе. Взгляд — фундаментальное явление невербальной коммуникации. Одним из главных вопросов в освоении учебных материалов является отношение преподавателя. Замечено, что в результате осознанного использования взгляда и позы учителя и ученики становятся более тесно связанными друг с другом.

Ключевые слова: невербальное общение в школе, оптическая связь, язык тела учителя, взгляд учителя, поза учителя

Shukurzade Shakhnazkhanim Gumshud kizi

Nonverbal communication at school: distance, gestures and facial expressions, clothing and appearance

Summary

To improve the quality and efficiency of teaching, verbal and non-verbal communication must be properly established. The teacher's body language in the classroom is a basic condition. Gaze is a fundamental phenomenon of nonverbal communication. One of the main issues in mastering training materials is the teacher's attitude. As a result of the conscious use of gaze and posture, teachers and students are observed to become more closely connected to each other.

Key words: nonverbal communication at school, optical communication, teacher's body language, teacher's gaze, teacher's posture

Rəyçi: professor Nadir Məmmədli